

The methods for reading a dictionary article include a preliminary familiarisation with its full text, decoding of abbreviations, a complete analysis of dictionary definitions as the main component of lexicographic analysis, and critical analysis. Applying a similar methodology for reading a dictionary article for the same lexical unit to dictionaries of different types allows obtaining the most comprehensive and objective information.

A detailed description of the methodologies for reading dictionary articles from every separate dictionary type is promising. It can determine peculiarities and serve as a basis for the subsequent compilation of methodological recommendations. The further developed specialized methodologies may satisfy a specific scientific research area.

It is proven that the analysis of the definitions of causal dominants in explanatory elephants made it possible to isolate causal semes in all languages of study and further establish common and distinct verbal types of causality, which, in turn, provided arguments for the partial convergence of the conceptualization of causality in related languages.

Keywords: methods for reading, dictionary article, case study, lexicographic parameters, dictionary type, lexicographic analysis, critical analysis, analysis of dictionary definitions.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-163.2025.09>

УДК 378:[001:811.161.2]

Ліштаба Т. В., Тернавська Т. А., Данилко О. Г.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У НАУКОВОМУ СТИЛІ МОВЛЕННЯ

Сучасна наукова комунікація відіграє ключову роль у розвитку та поширенні знань, забезпечуючи взаємодію між науковцями незалежно від їхнього місцезнаходження та використовуваних технологій. Ця здатність дозволяє ефективно вирішувати різноаспектні наукові задачі, пов'язані з добором, аналізом та передачею інформації, з обов'язковим дотриманням етичних норм. Особливого значення наукова комунікація набуває в процесі проведення досліджень, обговорення складних проблем та вирішення суперечностей через полеміку й дискусії.

У контексті підготовки фахівців вищої освіти, зокрема магістрів та докторів філософії, дисципліни «Академічне письмо», «Академічна доброчесність в науці», «Наукова комунікація» є такими, що формують ключові вміння для успішного проведення наукових досліджень та подальшої професійної діяльності, сприяючи конструктивному діалогу у науковій спільноті. Академічна доброчесність, як невід'ємна складова професійної комунікації, забезпечує чесність, об'єктивність та прозорість наукової діяльності.

Змістові модулі зазначених дисциплін спрямовані на формування у здобувачів необхідних компетентностей для грамотного, точного та зрозумілого висловлення думок в усній та письмовій науковій комунікації, з дотриманням етичних норм та принципів академічної доброчесності. Дисципліни охоплюють такі ключові аспекти, як формування академічної культури, професійна комунікація та робота з джерелами інформації. Метою є забезпечення майбутніх фахівців знаннями та інструментами, необхідними для дотримання вимог доброчесності, формування культури наукової комунікації та відповідального ставлення до наукової праці.

Вивчення цих дисциплін допомагає здобувачам сформувати цілісне уявлення про наукову комунікацію як механізм розвитку науки, засвоїти особливості усної та писемної форм наукової мови, набутти навичок ефективного представлення наукових знань та опанувати

механізми зворотного зв'язку. Таким чином, це сприяє формуванню культури академічного письма та комунікації, що є запорукою довіри до результатів наукових досліджень.

Ключові слова: наукова комунікація, науковий стиль мовлення, академічне письмо, академічна доброчесність, здобувачі.

Сучасна наукова комунікація характеризується такою здатністю, що надає можливість використовувати декілька методів встановлення зв'язку між науковцями та передачі інформації незалежно від місця знаходження, часу та типу електронного пристрою. За цілеспрямованого застосування різних способів наукової комунікації вирішують різноаспектні наукові завдання, пов'язані з добором, аналізом і передачею корисної інформації з дотриманням етичних норм і правил. Наукові комунікації активно використовуються під час проведення різних видів наукових досліджень, обговорення складних проблем на основі наукової полеміки, дискусій, диспутів, суперечок тощо [1, с. 151].

Вагоме місце в підготовці здобувачів другого (магістерського) та третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти посідають нормативні дисципліни «Академічне письмо», «Академічна доброчесність в науці» та дисципліна за вибором «Наукова комунікація», адже застосування наукової комунікації в дослідницькій діяльності є однією з умов готовності здобувача вищої освіти (далі – здобувача ВО) до успішного здійснення наукових досліджень під час навчання і в подальшій професійній діяльності для вирішення нагальних проблем освіти/науки шляхом конструктивного діалогу в колі вчених-практиків.

Професійна комунікація в розрізі академічної доброчесності стає фундаментом дотримання засад чесності, об'єктивності, прозорості в науковій діяльності. Під час написання наукової кваліфікаційної роботи здобувачі ВО мають надавати беззаперечний пріоритет дотриманню академічної доброчесності. Заклади вищої освіти відповідно мають забезпечити публічність інформації про правила академічної доброчесності, види їх порушень та можливу відповідальність за це.

Україна є державою з вагомим науковим потенціалом, визнаними у світі науковими школами та розвиненою системою підготовки кадрів. Однією з основних форм підготовки педагогічних/науково-педагогічних працівників вищої школи та наукових/науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації є аспірантура та докторантура.

Вивчення питань академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі України лишається вкрай актуальним питанням та має місце в дослідженнях таких вітчизняних науковців, як Литвин С. Х. [5], Сорокіна Н. Г. [2], Філіпенко Л. В. [9], Артюхов А. Є. [2], Беліков О. В. [3], Чумак О. В. [10] тощо.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (стаття 42. Академічна доброчесність) поняття «академічна доброчесність» трактується як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [7].

На думку Чумак О. В., «найбільш важливим та складним для вітчизняних

закладів вищої освіти є процес забезпечення академічної доброчесності, необхідність якого передбачено ст. 41 Закону України «Про освіту», в рамках забезпечення якості освіти. Ключовим завданням при цьому є визначення навчальними закладами найбільш ефективних ініціатив, які сприятимуть академічній доброчесності та знизять академічну нечесність у вищій освіті» [10].

Проект Закону про академічну доброчесність (Стаття 7) зобов'язує здобувачів вищої освіти до дотримання цінностей, принципів та правил академічної доброчесності у викладі наукового дослідження. Вказано, що кожне навчальне (наукове) завдання має бути виконане самостійно (крім окремих випадків). У разі використання здобувачем вищої освіти у своєму академічному творі результатів інтелектуального творіння інших авторів (текстів, ідей, розробок, тверджень тощо), він зобов'язаний зробити посилання на відповідне джерело інформації. Також важливим аспектом для здобувачів вищої освіти залишається можливість включати до навчальної роботи (повністю або частково) інформацію з попередньої навчальної роботи, але тільки якщо це дозволено умовами навчального (наукового) завдання [8].

Як стверджує Литвин С. Х., «науково-дослідна робота – це головний шлях набуття, примноження й оновлення знань, який передбачає уміння ставити наукові завдання, планувати їх виконання, організувати збір та обробку інформації, а також умови для генерування нових ідей та їх практичної реалізації» [5, с. 7].

Колектив науковців у своїй роботі [2] зазначає, що «категорія академічної доброчесності характеризується своєю багатовимірністю, що означає поєднання в ній як відповідних фундаментальних цінностей, так і механізмів й інструментів їхнього забезпечення і просування. Вкрай важливим є усвідомлювати потенційні внутрішні та зовнішні чинники, які зумовлюють академічну нечесність, передусім морально-культурні, інституційні та освітньо-виховні».

В епоху стрімкого розвитку інструментів штучного інтелекту (далі – ШІ), варто відзначити думку Філіпенко Л. В., що «активне використання спеціальних програм для визначення плагіату тексту, написаного як людиною, так і штучним інтелектом, навчання академічному письму, дотримання принципів академічної доброчесності є важливими аспектами проблеми академічної недоброчесності в контексті використання ШІ» [9].

Розглядаючи категорію академічної доброчесності через призму понять «Наукова комунікація», «Науковий стиль мовлення» тощо, цікавою для нас є думка Белікова О. В., який говорить, що «під системою наукових комунікацій слід розуміти сукупність усіх публікацій, можливостей, випадків, інституціональних угод, домовленостей та звичаїв, які прямо чи опосередковано впливають на передачу наукових повідомлень між ученими» [3].

Основними засадами дотримання принципів академічної доброчесності є: нетерпимість (нульова толерантність) до будь-яких проявів порушень

академічної доброчесності, повага до результатів академічної діяльності (авторства) іншої людини, непорушність права інтелектуальної власності та уникнення конфлікту інтересів. Важливим аспектом дотримання академічної доброчесності у науковому стилі мовлення є спільна відповідальність закладу вищої освіти, науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти за порушення цих правил.

Основними принципами академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин для усіх учасників освітнього процесу у закладі вищої освіти мають бути такі якості: доброчесність, чесність та порядність, правдивість, прозорість, законність, повага, довіра, підзвітність, справедливість, самовдосконалення та вдосконалення, відповідальність, сумлінність, демократичність управління, професіоналізм.

Наукова/дослідна складова освітньої програми передбачає проведення здобувачем ВО власного наукового дослідження під керівництвом наукового керівників та оформлення його результатів у вигляді кваліфікаційної роботи, дисертації, статей, тез тощо. Освітня складова освітньої програми покликана акцентувати у здобувача ВО необхідні компетентності та сформувати конкретні до освітнього компонента програмовані результати навчання. А тому, формуючи тематичні плани дисциплін «Академічне письмо», «Академічна доброчесність в науці» та «Наукова комунікація», увагу вчених-початківців акцентовано на матеріалі, який дозволить їм грамотно, точно й зрозуміло висловлювати свої думки під час як усної (наукова полеміка, дискусія, суперечка тощо), так і писемної наукової комунікації (тези, наукова стаття, анотація, реферат, есе, посібник, підручник, монографія, кваліфікаційна робота, дисертація), не порушуючи насамперед етичні правила та дотримуючись засад академічної доброчесності.

Метою вивчення навчальних дисциплін «Академічне письмо» та «Академічна доброчесність в науці» є ознайомлення майбутніх докторів філософії із основними принципами академічної доброчесності в закладах вищої освіти; формування у них засад академічної культури й етики; забезпечення їх необхідними знаннями та інструментами, володіння якими є необхідним для дотримання вимог доброчесності. Основними завданнями вивчення цих освітніх компонентів є формування культури наукової комунікації, викладання та навчання в закладі вищої освіти з урахуванням основних принципів академічної доброчесності; дотримання моральних та правових аспектів наукової та освітньої діяльності в контексті вимог до дотримання академічної доброчесності в Україні та країнах європейської спільноти.

Навчальні курси «Академічне письмо» та «Академічна доброчесність в науці» містять три змістові модулі. Перший «Формування академічної культури здобувача вищої освіти» розкриває зміст поняття академічної доброчесності, нормативне підґрунтя щодо дотримання академічної доброчесності, кодекси честі, право інтелектуальної власності, узагальнення академічної доброчесності в сфері освіти та науки. Другий змістовий модуль «Професійна комунікація» відображає мовні та професійні аспекти побудови правильної

комунікації майбутнього професіонала у виробничій, практичній та науковій діяльності. Третій змістовий модуль «Робота з джерелами. Укладання бібліографії» розкриває зміст таких ключових тез: цитата, покликання, бібліографічний пошук, системи наукового пошуку інформації в Інтернет, формулювання результатів навчання.

Метою вивчення навчальної дисципліни «*Наукова комунікація*» є формування у здобувачів ВО професійних компетентностей, які в подальшому забезпечать належну комунікацію в різних форматах та комунікаційних середовищах, у яких вони можуть презентувати результати наукових досліджень.

Завданнями курсу «*Наукова комунікація*» передбачено: отримання інформації про сутність наукової комунікації, специфіку наукового дискурсу як особливого типу інституційної взаємодії; засвоєння способів вербалізації аргументативних структур, прийомів стратегічної організації наукового дискурсу; розуміння специфіки різних форм та видів наукової комунікації; засвоєння нормативних вимог до структурного, вербального та стратегічного рівня наукової комунікації; ефективне здійснення усної та писемної наукової комунікації на основі сучасних принципів організації професійно-дослідницької діяльності.

Навчальний курс поділяється на два змістові модулі: 1) *Наукова комунікація в сучасному світі*; 2) *Наукова мова як комунікативний феномен*.

Перший модуль складається з двох тем: «*Наукові комунікації: історія розвитку та сучасні тенденції*» й «*Наукова комунікація як система*». Передбачається вивчення історії формування й розвитку наукової комунікації від «*республіки вчених*» XVII ст. до мережевого простору сьогодення; основних елементів процесу наукової комунікації, принципів класифікації наукових комунікацій за різними параметрами; сучасних стратегій та каналів наукової комунікації (наукові школи, репозитарії, фахова періодика, наукові товариства та професійні об'єднання, онлайн-простір наукових комунікацій).

Другий модуль охоплює чотири теми: «*Специфіка наукового стилю української мови*», «*Жанри наукових публікацій*», «*Норми мовленнєвого та графічного оформлення наукового тексту*» та «*Особливості усної наукової комунікації*». Передбачається засвоєння вимог до змісту, композиційної структури та мовного оформлення наукового тексту, порядку підготовки та опублікування тез і доповідей наукових конференцій, наукових статей, монографій та підручників [6].

Багато освітньо-професійних програм для здобувачів ВО другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачають атестацію випускників у формі захисту кваліфікаційної роботи. Наукова складова освітньо-наукової програми для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти передбачає здійснення власних наукових досліджень під керівництвом одного або двох наукових керівників з відповідним оформленням одержаних результатів у вигляді дисертаційної роботи (рукопису), обсяг основного тексту якої становить 6,5-8,5 авторських аркушів.

Дисертаційна робота має свою специфічну особливість порівняно з іншими видами наукової діяльності. Дисертація (від лат. *dissertatio* – твір, обговорення, розсуд, доповідь) – спеціально підготовлена наукова праця на правах рукопису, яку виконують для прилюдного захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії або доктора наук [4].

Під час написання кваліфікаційної роботи /дисертації основні зусилля здобувача ВО має бути зосереджено на дослідницькій та/або експериментальній роботі з обраної теми у контексті проблематики сучасної науки й методології. Окремі напрацювання власних наукових досліджень здобувачі ВО мають експериментально перевірити шляхом впровадження в практичну/наукову/професійну діяльність.

В розрізі здійснення власних наукових досліджень під керівництвом керівника, важливим компонентом академічної підготовки та формуванні індивідуальної освітньої траєкторії також є формування академічної доброчесності як невід'ємної складової сучасної наукової діяльності. У процесі вивчення проаналізованих дисциплін здобувачі ВО усвідомлюють значення дотримання етичних принципів у науковому середовищі, таких як чесність, прозорість, відповідальність, повага до авторського права, уникнення плагіату та фальсифікацій. Практичні заняття спрямовані на навчання коректного цитування джерел, правильного оформлення посилань і бібліографії, що сприяє розвитку навичок самостійного створення наукового тексту з дотриманням норм академічної етики. Таким чином, дисципліни не лише забезпечує професійну мовну підготовку, а й формує культуру академічного письма та комунікації, що є запорукою довіри до результатів наукових досліджень.

Висновки. Для запобігання порушень академічної доброчесності і здобувачі вищої освіти, і науково-педагогічні працівники, і заклад вищої освіти загалом має дотримуватися напрямку самостійного виконання академічних завдань (крім окремих випадків), посилатися на джерела інформації у разі використання ідей та розробок інших авторів, дотримуватися норм законодавства про авторське право та надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Дотримання академічної доброчесності постає основою для авторитету, академічної культури, професіоналізму та національної гідності кожного учасника освітнього процесу.

Таким чином, вивчення таких освітніх компонентів як «Академічне письмо», «Академічна доброчесність в науці» та «Наукова комунікація» допоможе здобувачам ВО скласти цілісне уявлення про наукову комунікацію як основний механізм функціонування і розвитку науки; засвоїти основні особливості усної та писемної форм наукової мови; набуті навички використання монологічних і діалогічних форм представлення наукового знання та опанувати механізм зворотного зв'язку в усній і писемній комунікації; сформувати відповідальне ставлення до наукової праці, розвитку навичок створення самостійного дослідницького продукту, що відповідає сучасним стандартам наукової етики.

Використана література:

1. Lobachova I. The Ways of Forming Speech Competence of Prospective Primary School Teachers in the Ukrainian Language & Speech Culture Course. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2017. Вип. 6. С. 150-158.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
3. Беліков О. В. Наукова комунікація як складник педагогічної науки. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки»*, (1). 2020. URL : <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/36-41>.
4. Дисертація. Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL : <https://surl.li/jllmwy>.
5. Литвин С. Х. Місце і роль навчальної дисципліни «Підготовка дослідницького проекту та презентація результатів наукових досліджень» у підготовці докторів філософії в аспірантурах закладів вищої освіти (наукових установ). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 7-14.
6. Ліштаба Т. В. Місце і роль навчальної дисципліни «Наукова комунікація» в системі підготовки докторів філософії. *Управління високошвидкісними рухомими об'єктами та професійна підготовка операторів складних систем*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, 14 лютого 2024 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2024. С. 290-291. URL : <https://surl.li/kmwngc>.
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Верховна рада України. Редакція від 25.03.2025 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
8. Проект Закону про академічну доброчесність. Редакція від 08.01.2024 р. URL : <https://surl.li/nhagmk>.
9. Філіпенко Л. В., Думанський О. В., Козак О. В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні Візії*, 19, 2023. URL : <https://zenodo.org/records/7966703>.
10. Чумак О. Концепт категорії академічної доброчесності у вищій освіті. URL : <https://surl.li/cc/jenufz>.

References:

1. Lobachova I. (2017). The Ways of Forming Speech Competence of Prospective Primary School Teachers in the Ukrainian Language & Speech Culture Course. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty*. Vyp. 6. S. 150-158 [in English].
2. Sorokina N. H., Artyukhov A. YE., Dehtyar'ova I. O. (2017) Akademichna dobrochesnist': problemy dotrymannya ta priorytety poshyrennya sered molodykh vchenykh [Academic integrity: compliance challenges and dissemination priorities among young scientists]. Dnipro : DRIDU NADU. 169 s. [in Ukrainian].
3. Byelikov O. V. (2020). Naukova komunikatsiya yak skladnyk pedahohichnoyi nauky [Scientific communication as a component of pedagogical science]. *Visnyk Cherkas'koho natsional'noho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho. Seriya: "Pedahohichni nauky"*, (1). URL : <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/36-41> [in Ukrainian].
4. Dysertatsiya. Vikipediya : vil'na entsyklopediya. [Dissertation. Wikipedia: The free encyclopedia.]. URL : <https://surl.li/jllmwy> [in Ukrainian].
5. Lytvyn S. KH. (2021). Mistse i rol' navchal'noyi dystsypliny «Pidhotovka doslidnyts'koho proektu ta prezentatsiya rezul'tativ naukovykh doslidzhen'» u pidhotovtsi doktoriv filosofiyi v aspiranturakh zakladiv vyshchoyi osvity (naukovykh ustanov) [The place and role of the academic discipline "Preparation of a research project and presentation of the results of scientific research" in the training of doctors of philosophy in postgraduate studies of higher education institutions (scientific institutions.]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*. 2. S. 7-14 [in Ukrainian].
6. Lishtaba T. V. (2024). Mistse i rol' navchal'noyi dystsypliny «Naukova komunikatsiya» v systemi pidhotovky doktoriv filosofiyi [The place and role of the academic discipline "Scientific Communication" in the system of training doctors of philosophy]. *Upravlinnya vysokoshvydkisnyimi rukhomymi ob'yektamy ta profesiyna pidhotovka operatoriv skladnykh system : materialy XII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi*, Kropyvnyts'kyy : LA NAU. S. 290-291. URL : <https://surl.li/kmwngc> [in Ukrainian].

7. On education : Law of Ukraine № 2145-VIII. (2017, September 05). Verkhovna rada Ukrayiny. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
8. Draft Law on Academic Integrity (2024, January 08). URL : <https://surl.lu/nhagmk> [in Ukrainian].
9. Filipenko L. V., Dumans'kyi O. V., Kozak O. V. (2023). Akademichna dobrochesnist' v naukovomu ta osvith'omu seredovyshchi zakladiv osvity Ukrayiny: pohlyad kriz' pryzmu nayavnosti shtuchnoho intelektu [Academic integrity in the scientific and educational environment of educational institutions of Ukraine: a view through the prism of the presence of artificial intelligence]. *Akademichni Viziyyi*. 19. URL : <https://zenodo.org/records/7966703> [in Ukrainian].
10. Chumak O. Kontsept katehoriyi akademichnoyi dobrochesnosti u vyshchiv osviti [The concept of the category of academic integrity in higher education]. URL : <https://surli.cc/jenufz> [in Ukrainian].

T. LISHTABA, T. TERNAVSKA, O. DANYLKO. Academic integrity in scientific speech style.

Modern scientific communication plays a key role in the development and dissemination of knowledge, ensuring interaction between scientists regardless of their location and the technologies used. This ability allows you to effectively solve multifaceted scientific tasks related to the selection, analysis and transmission of information, with mandatory adherence to ethical norms. Scientific communication acquires particular importance in the process of conducting research, discussing complex problems and resolving contradictions through polemics and discussions.

In the context of training higher education specialists, in particular masters and doctors of philosophy, the disciplines "Academic Writing", "Academic Integrity in Science", "Scientific Communication" are those that form key skills for the successful conduct of scientific research and further professional activity, contributing to constructive dialogue in the scientific community. Academic integrity, as an integral part of professional communication, ensures honesty, objectivity and transparency of scientific activity.

The content modules of the above disciplines are aimed at developing in applicants the necessary competencies for competent, accurate and understandable expression of opinions in oral and written scientific communication, in compliance with ethical norms and principles of academic integrity. The disciplines cover such key aspects as the formation of academic culture, professional communication and work with sources of information. The goal is to provide future specialists with the knowledge and tools necessary to comply with the requirements of integrity, the formation of a culture of scientific communication and a responsible attitude to scientific work.

Studying these disciplines helps applicants to form a holistic understanding of scientific communication as a mechanism for the development of science, to master the features of oral and written forms of scientific language, to acquire skills for effective presentation of scientific knowledge and to master feedback mechanisms. Thus, it contributes to the formation of a culture of academic writing and communication, which is a guarantee of trust in the results of scientific research.

Keywords: *scientific communication, scientific style of speech, academic writing, academic integrity, applicants.*